

Wat dunkt U van de mens?

Bent U wel eens teleurgesteld in het leven?

Een vreemde vraag, zult U zeggen. Natuurlijk zijn wij allemaal wel eens teleurgesteld. Het is iedereen wel eens overkomen, dat hij zijn hoop ergens op gevestigd had, maar ten slotte door de ontwikkeling van de feiten bedrogen bleek uit te komen.

Niet altijd valt het gemakkelijk zich daar bij neer te leggen. Als de omstandigheden tegen zitten hebben wij licht de neiging het hoofd in de schoot te leggen. Als dat heel erg is, kunnen wij tegen alles gaan opzien en dan kan het zijn dat wij zelfs de gewoonste dingen met tegenzin gaan bekijken. Dikwijls hebben wij dan behoefte aan steun, maar die steun is niet altijd te vinden. We kunnen elkaar als mensen veel goed doen, maar we kunnen het elkaar ook ontzettend moeilijk maken. En het is heel moeilijk als onze tegenslag niet in de eerste plaats aan ons zelf of aan de omstandigheden, maar aan één van onze medemensen te wijten is.

Ook dat laatste moment komt immers nogal eens voor. In het zakenleven kunnen we een aantrekkelijke transactie afsluiten, maar een ander steekt ons met minder keurige middelen de loef af. In een vriend stelden we vertrouwen, maar plotseling blijkt hij er stiekum in geslaagd te zijn het hart van het meisje te veroveren, waar wij reeds geruime tijd ons oog op hadden laten vallen. Wij hebben iets van enige betekenis verricht en anderen eisen geheel en al de eer voor zichzelf op. En zijn het dan niet juist vaak de onedele motieven, die wij in sommige van onze medemensen ontdekken, die ons ernstiger teleurstellen dan de gunstige gelegenheid, die wij hebben moeten laten voorbijgaan?

* * *

Als journalist, zoals ik ben, staat men midden in het leven. Ik zeg dat met een zekere voldoening, aangezien ik het als een groot voorrecht heb ervaren in voortdurend contact te staan met mensen van de meest uiteenlopende overtuigingen. Dat is een voorrecht, wat langzamerhand velen in ons land helaas niet meer te beurt valt. We hebben het geleidelijk zo weten te organiseren, dat we in Nederland in verschillende hokjes naast elkaar leven. In ons werk worden we nog min of meer met elkaar geconfronteerd, maar daarbuiten is het streven er voortdurend op gericht de katholieken, de gereformeerden, de hervormden, de buitenkerkelijken zo zorgvuldig mogelijk van elkaar te scheiden. Op elk gebied blijft de verzuiling toenemen. We zijn als de dood om met elkaar in contact te komen. We hebben allemaal onze eigen bladen, onze eigen verenigingen, onze eigen radio, onze eigen vakorganisaties, onze eigen vakantiereizen; als het kon zouden we ook nog onze eigen schouwburgen en bioscopen hebben. Maar misschien komt dat nog wel. Wie weet?

Het is dus een voorrecht om wel voortdurend in de gelegenheid te zijn tot het gesprek met de andersdenkende. Maar om terug te komen op mijn uitgangspunt: wat zal nu onze christelijke vriend zeggen, wanneer wij hem vertellen over de teleurstellende ervaring, die wij hebben opgedaan met onze medemens? Hij zal zeggen: „zie je wel, daar heb je het weer, zelfs jullie humanisten krijgen af en toe gelukkig de kous op de kop. Dat komt er nu van, als je er van uitgaat, dat de mens goed is. Daar ga je met je vertrouwen in de mensheid. Die mens is helemaal niet goed. Die mens is heel lelijk. Die mens is er voortdurend op uit om lelijke dingen te doen. Die mens is in zonde geboren en ontvangen.” „Ja,” zal hij tenslotte zeggen, „betrouwt niet op mensen. Zelfs op prinsen valt niet te betrouwen.”

En daar staan wij met onze teleurstelling. En dan weten wij, dat hij ons in zeker opzicht dwaas vindt. Omdat wij een zeker vertrouwen gehad hebben daar waar het misplaatst bleek. Op de mens kun je niet bouwen. Als je op de mens bouwt, bouw je op drijfzand. Is het niet treffend uitgedrukt in de Heidelbergse Catechismus, zijnde de mens van nature ganselijk onbekwaam tot enig goed en geneigd tot alle kwaad? De christen bouwt alleen op God.

Wat zegt ons dit als humanist? Tja, om te beginnen vergist onze christelijke vriend zich als hij meent, dat wij zozeer van de goedheid van de mens overtuigd zijn. Dat is helemaal niet altijd het geval. Wij kunnen een heel eind met hem meegaan in zijn redenering. Wij hebben net zo goed als hij de laatste wereldoorlog meegemaakt en wij weten drommels goed, wat mensen andere mensen bewust kunnen aandoen. Wij weten heel goed van atoom- en waterstofbommen. Wij weten heel goed, dat er zelfs in deze zogenaamde beschaafde wereld op tal van plaatsen nog slaven gehouden worden of telkens terugkerende hongersnood optreedt. Wij weten van onderdrukking van godsdienst, van discriminatie naar ras, van het met de voeten treden van menselijke rechten en vrijheden.

En wij hoeven waarachtig niet de buitenlandse rubriek van onze krant te lezen, om tot de conclusie te komen, dat er met de mensen nog wel iets schort. Want als wij om ons heen kijken in onze onmiddellijke omgeving, zien wij ook nog vaak egoïsme in plaats van altruïsme, ijdelheid in plaats van nederigheid, brutaliteit in plaats van bescheidenheid, onwellevendheid in plaats van beschaving.

Het is allemaal waar. Maar moet dat dan beslist de aanleiding zijn om te constateren: de mens is zondig en vrij van zonde is alleen God? Komen we daarmee erg veel verder? Zeker, ik wil niet ontkennen, dat Godsvertrouwen voor vele mensen een waardevolle steun zal zijn. Een steunpunt om zich staande te houden te midden van de vele onzekerheden van het maatschappelijk bestaan. Een stimulans bij het bepalen van zijn gedragslijn in gezin, vriendenkring en samenleving. Een opwekking om zich tegenover zichzelf en anderen zo behoorlijk mogelijk te gedragen.

Dat kan allemaal. Het hoeft niet, maar het kan zeer zeker. Maar afgezien daarvan, wat betekent Godsvertrouwen voor hen, die om welke reden dan ook op de laatste vragen van het leven, op het raadsel van dit leven, geen definitief antwoord kunnen geven?

De humanist kijkt om zich heen naar de maatschappij waar binnen hij is geplaatst. Hij is er diep van doordrongen, dat dit helemaal geen volmaakte maatschappij is. Hij ziet, dat er dagelijks dingen verkeerd gaan en hij zou graag zien, dat allerlei zaken beter liepen dan in werkelijkheid het geval is. Toch maken dergelijke omstandigheden de humanist geenszins tot een fatalist. Omdat hij er diep van doordrongen is, dat wij het met al die onvolmaaktheden toch zullen moeten proberen. Hij is er diep van doordrongen, dat het leven een waagstuk is, maar dat dit waagstuk niettemin moet worden beproefd. Wij kunnen niet met onze handen in de schoot gaan zitten en zeggen: laat komen wat komt. Wij zijn ons er van bewust, dat wij elk voor ons slechts een geringe invloed kunnen hebben op de macht van de gebeurtenissen, maar dat wij toch ons steentje hebben bij te dragen.

De humanist ziet mensen om zich heen als hij zelf. Dat zijn mensen met dezelfde fouten en gebreken, die hij zelf heeft, maar ook met dezelfde goede eigenschappen. In elke mens schuilen constructieve mogelijkheden. En daarom meent de humanist, dat men moet beginnen met vertrouwen te koesteren en dat men zich niet te gauw mag laten ter neer slaan indien dat vertrouwen al eens wordt beschaamd. Als men het zo beziet zal men ook dikwijls ontdekken, dat gemakkelijker vertrouwen ontvangen wordt indien men begonnen is met het te geven.

* * *

In het midden van de vorige eeuw is er een Engelse staatsman geweest, de liberaal Gladstone, die een heel belangrijke vraag op uiterst kernachtige wijze heeft geformuleerd. Gladstone zei: „Wat dunkt U van de mens?” En dat is nu precies wat de humanist zich afvraagt: „Wat dunkt ons van de mens?” Wij kunnen niet teruggrijpen op datgene, wat buiten ons begripsvermogen valt. Als wij 's avonds naar de sterren kijken zijn wij diep onder de indruk van de ontzaglijke uitgebreidheid van het heelal. Als wij in een microscoop zien, staan we verbaasd te beseffen hoeveel leven er is in een vorm, zo klein, dat het met onze eigen ogen zelfs niet waar te nemen is; laat staan dat wij beseffen wat deze vorm van leven drijft. Indien wij aanschouwen hoe wonderlijk zelfs de kleinste bloemknop is samengesteld of hoe eigenaardig bepaalde insecten reageren — precies op de wijze, die nuttig is om hen een zo groot mogelijke bestaanszekerheid te verschaffen — staan wij voor even zovele raadsels. De physicus mag zijn oordeel hebben over de wetten van de zwaartekracht en over de samenstelling van de stoffen; de sterrenkundige mag ons kunnen voorlichten over de zon, de planeten of de sterren; de bioloog mag ons vertellen over het leven van de verschillende dieren: zij blijven allemaal in zeker opzicht aan de buitenkant. Het hoe en het waarom van dit alles immers wordt hen niet duidelijk. Het kan naar humanistische opvatting ook de theoloog niet duidelijk worden. Ook de theoloog heeft van humanistisch standpunt nog nooit een antwoord op de laatste vragen van het leven

kunnen geven. En wel omdat dat principieel iets is, wat buiten de gezichtskring van ons mensen ligt.

Natuurlijk blijft het van belang de kosmos te doorvorsen en te trachten de raadselen, die natuur en techniek ons bieden te doorgronden. Maar daarnaast hebben wij nog andere verantwoordelijkheden, die dicht binnen onze gezichtskring liggen. Want al kunnen wij de beslissende geheimen niet ontsluiëren, die tezamen het raadsel van het leven vormen, er is veel, wat onmiddellijk door ons gedaan, althans beproefd zou kunnen worden. Wij zijn geplaatst binnen een omgeving, waarin wij voortdurend met mensen te maken hebben. Wij hebben een taak bij het opbouwen van menselijke betrekkingen. We dienen te streven naar een samenleving, waarin een mensenleven, zoals het er feitelijk is, zo goed mogelijk tot ontplooiing kan komen. Naar een samenleving waarin wij allen een zinvolle vrijheid kunnen beleven en waarin een ieder, naar het woord van Roosevelt, gevrijwaard zal zijn voor vrees en gebrek. Een dergelijke samenleving kunnen wij slechts benaderen door veel inspanning en toewijding. Dat blijft een moeilijke taak, die geen zekerheid biedt op een goedkoop succes. Het is wel een taak, die bereidheid vraagt; bereidheid en een grote dosis menselijkheid. Niet zelden zal het politieke inzicht van de betrokkene een rol spelen bij de vraag op welke wijze hij zijn taak in die samenleving ziet. Maar daar wil ik het vandaag niet over hebben. Want vóór dit politieke inzicht, of het nu socialistisch, marxistisch, vrijzinnig of liberaal is staat de zuiver menselijke aanpak, de persoonlijke intentie. En die bedoeling mag niet scheiden, zoals politiek inzicht de neiging heeft tot het opwerpen van scheidslijnen, maar in die bedoeling moeten wij ons allen verenigd weten.

„Wat dunkt U van de mens?” zei Gladstone. En na honderd jaar zou ik die woorden nog eens in Uw herinnering willen roepen. Wij hebben het met de mens te wagen, want wat wij als eerlijke mensen vermogen zou van grote betekenis kunnen zijn voor de toekomst van onze kinderen.

Mr. Dr. H. J. ROETHOF

ADRESVERANDERING

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig Uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Leden-abonnees in AMSTERDAM kunnen hun adresverandering opgeven aan de Ledenadministratie Amsterdam, Rooseveltlaan 143 II, Amsterdam-Z.

HET WOORD VAN DE WEEK

VERSCHIJNT
WEKELIJKS
15 SEPTEMBER 1957

Frankering bij
Abonnement
UTRECHT

De Heer
Mevrouw
Mejuffrouw

Onbestelbare exemplaren
terug aan:
Oudegracht 152, Utrecht

Het Woord van de Week

Humanistische radiolezingen uitgesproken voor de Vara-microfoon.

Abonnementsprijs bij vooruitbetaling f 1,— p. kwart., losse numm. f 0,20, buitenland f 4,60 p.j.
Administratie: Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht, Postgiro 304960.